

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗПОДІЛУ КВОТ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ

Хумаров О.А.

Розкрито сутність нормативно-правових, адміністративних, економічних умов функціонування внутрішнього вуглецевого ринку; визначено взаємозв'язок між ціною вільних квот, вуглецевим податком та вартістю низьковуглецевих технологій; надано перелік суб'єктів - покупців вуглецевих одиниць скорочень; визначено основні завдання, принципи та структуру інституційного забезпечення державних виконавчих органів влади для розподілу квот на викиди парникових газів між регіонами країни; визначено перелік документів, необхідних для одержання дозволу на викиди парникових газів суб'єктами підприємницької діяльності.

Постановка проблеми. Формування ринкових відносин на основі покупки-продажу вуглецевих одиниць скорочень направлено на пом'якшення наслідків кліматичних змін та забруднення атмосфери. Необхідність функціонування вуглецевого ринку обґрунтовується тим, що в незалежності від місця викидів парникових газів, вони накопичуються в атмосфері та негативно впливають на стан клімату в усьому світі. Тому зниження викидів вуглецю та прирівняних до нього інших газів у будь-якій точці земної кулі направлено на покращення стану атмосфери в глобальному вимірі. Виходячи з цього необхідно використовувати адміністративні та ринкові механізми, направлені на зниження викидів парникових газів (ПГ), формувати та впроваджувати економічні інструменти зменшення негативного впливу на світову кліматичну систему на основі впровадження світового, регіонального та внутрішнього вуглецевих ринків.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз існуючих публікацій показав, що проблемам зміни клімату в Україні та імплементації механізмів Кіотського протоколу приділяється багато уваги. Академік Ю.Ю. Туниця розглядає питання визначення величини квот та формування міжнародного ринку квот на викиди парникових газів як елементу екологізації економіки [1]. Удосконалення організаційно-економічних механізмів торгівлі квотами на атмосферні викиди представлені в роботах Волошина Д.В. [2, 3]. Потапенко В.Г. розглядає проблеми розподілу квот на викиди ПГ між державами та вказує на необхідність створення умов для формування власного вуглецевого ринку в Україні, що дозволить великим приватним компаніям модернізувати підприємства чорної металургії й основної хімії, залучити сучасні технології та інвестиції,

одержати додаткові кошти в бюджет і покращити імідж держави [4]. Школа І.М., Бабінська О.В. розглядають вуглецевий ринок як інструмент реалізації стратегії сталого низьковуглецевого розвитку [5]. Вони пропонують концептуальну модель внутрішнього вуглецевого ринку України, яка охоплює загальнонаціональний рівень та її місією є побудова низьковуглецевої економіки, формула розвитку якої включає бізнес – науку – державу, а також розробку національного плану дій та подальшу інтеграцію на основі відповідної міжнародної політики у систему світового вуглецевого ринку.

Мета дослідження. Визначення інституційних засад забезпечення розподілу квот на викиди парникових газів для подальшого їх обігу на внутрішніх вуглецевих ринках.

Викладення основного матеріалу. Для ефективного функціонування внутрішнього вуглецевого ринку необхідно створення таких інституційних умов на рівні держави:

I. Нормативно-правові:

- розробка «Переліку парникових газів, які є об'єктами державного регулювання», що визначає парникові гази, на які поширюються вимоги квотування викидів парникових газів;

- формування та ведення державного реєстру вуглецевих одиниць;

- формування нормативно-правової бази, що забезпечить вільний товарно-грошовий обіг вуглецевих одиниць скорочень між підприємствами та регіонами всередині держави;

- розробка «Правил торгівлі квотами на викиди парникових газів і вуглецевими одиницями», які встановлюють основні вимоги і визначають процедури щодо торгівлі одиницями квот і проектними вуглецевими одиницями на торгових біржах, регулюють питання, пов'язані з проведенням аукціонів з продажу одиниць квот;

- удосконалення законодавчих правових та нормативних документів, що забезпечать здійснення внутрішньої торгівлі квотами на викиди парникових газів на рівні держави, регіонів та суб'єктів підприємницької діяльності;

- формування Національного плану розподілу квот парникових газів, який містить: визначення загального обсягу викидів парникових газів, що регулюються через схему внутрішньої торгівлі; розподіл квот на рівні регіонів та підприємств з визначенням загального обсягу викидів парникових газів, обіг яких здійснюється через схему внутрішньої торгівлі, це ті обсяги, які можуть продаватися та купуватися всередині країни;

- розробка та прийняття «Правил розподілу квот на викиди парникових газів», що визначають процедуру розробки і затвердження регіональних планів розподілу квот на викиди парникових газів;

- законодавче закріплення переліку парникових газів, що мають квотуватися, лімітуватися та бути об'єктом угод купівлі-продажу;

- законодавче закріплення переліку суб'єктів підприємницької діяльності, для яких квотуються викиди парникових газів та

встановлюються умови торгівлі одиницями скорочень, звітність, підтвердження і контроль дотримання встановленого рівня викидів парникових газів;

- порядок реєстрації одиниць скорочення викидів парникових газів;
- правила торгівлі вуглецевими одиницями скорочень.

II. Адміністративні:

- розподіл державними органами, що мають спеціальні повноваження, встановленого обсягу квот на викиди парникових газів між регіонами;

- розподіл регіональними органами, що мають спеціальні повноваження на видачу дозволів на викиди в атмосферу, встановленого обсягу квот на викиди парникових газів між підприємствами;

- видача дозволів на лімітні обсяги викидів парникових газів за встановленим переліком видів діяльності; дотримання «Правил видачі та зміни квот і переоформлення сертифіката на викиди парникових газів», які визначають умови, надання суб'єкту прав на одержання лімітів викидів в атмосферу та зміну їх обсягів;

- моніторинг та контроль за дотриманням встановленого рівня викидів парникових газів;

- підтвердження та реєстрація одиниць скорочень викидів парникових газів;

- ведення регіональних реєстрів одиниць скорочень, що виставляються на продаж;

- ведення регіональних реєстрів обміну одиницями скорочень парникових газів між суб'єктами підприємницької діяльності;

- визначення переліку документів та видача дозволів на здійснення торгівлі підтвердженими обсягами вільних одиниць скорочень;

- доступ громадськості до даних щодо квотування та торгівлі одиницями скорочень викидів парникових газів.

III. Економічні:

- екологічні вуглецеві податки, що встановлюються на рівні держави і є обов'язковими до сплати суб'єктами, які мають викиди парникових газів згідно затвердженому переліку;

- ціни купівлі-продажу вуглецевих одиниць скорочення, що складаються на децентралізованих ринках, біржах, аукціонах;

- вартість виробництва та впровадження вуглецево чистих технологій, переходу на альтернативні джерела енергії, впровадження енергозберігаючих технологій тощо;

- вартість виробництва, ціни продажу та встановлення екологічно чистого обладнання та виробництва екологічно-чистих товарів та послуг;

- фінансово-кредитні пільги для впровадження екологічно чистих технологій, переходу на технології та джерела енергії, які забезпечують зниження викидів парникових газів.

Економічні та екологічні інтереси на будь-якому підприємстві мають бути фінансово збалансованими. Для суб'єкта підприємницької діяльності основним показником виступають результати фінансової

діяльності, що включають обсяги виручки від реалізації, фінансову стійкість підприємства, прибуток, ліквідність активів та інші. Безумовно екологічний імідж має велике значення, але не завжди у виробника є фінансові ресурси для його пріоритетної підтримки на даному етапі розвитку національного господарства. Економічні інструменти є більш дієвими важелями, направленими на зниження викидів парникових газів, тому що вони стимулюють зменшення викидів на тих об'єктах, де це може бути досягнуто, в першу чергу, на основі оптимізації витрат та обсягів викидів парникових газів. Інші суб'єкти господарювання, що не мають коштів на впровадження чистих технологій на даному етапі життєвого циклу підприємства або товару, що виробляється, можуть придбати вільні квоти у інших виробників.

Для ефективного функціонування внутрішнього вуглецевого ринку в Україні необхідно виконання таких умов:

визначити ефективне співвідношення між ціною впровадження чистих технологій, проектів спільного впровадження, екологічного вуглецевого податку та ринковою вартістю одиниць скорочення викидів парникових газів;

податок на викиди вуглецевих одиниць та інших парникових газів має бути вищим за ціну викидів, що формується на ринку. Це буде стимулювати придбання вільних квот суб'єктами, які не можуть в даний час впроваджувати екологічно чисті технології. З іншого боку, високий податок буде стимулювати підприємства, які можуть на основі технологій та удосконалення обладнання досягти скорочень викидів в атмосферу і одержати дохід від зниження платежів вуглецевого податку або здійснити продаж одиниць скорочень;

необхідно змінити систему видачі дозволів на нормативні обсяги викидів парникових газів та встановити плату (екологічний вуглецевий податок) за понаднормативні викиди, що має бути вищою за ринкову ціну.

Виконання зазначених умов забезпечить перерозподіл підприємницьких, трудових, природних, фінансових, капітальних ресурсів у бік розвитку низьковуглецевих технологій та буде сприяти інноваційному економічному та адміністративному розвитку економіки на основі прийняття ефективних управлінських рішень щодо квотування викидів в атмосферу, видачі дозволів на лімітні та понадлімітні обсяги парникових газів, реєстрації та верифікації одиниць скорочень, формування екологічних вуглецевих податків.

Торгівля одиницями скорочень парникових газів на внутрішньому вуглецевому ринку між суб'єктами господарської діяльності повинна забезпечувати можливість ефективного спілкування між покупцями та продавцями вільних квот. Тому є два шляхи здійснення операцій між ними:

на основі формування та функціонування регіональних або загальнодержавних бірж як місця знаходження партнерів (продавців та покупців вільних квот);

децентралізованих позабіржових ринках, на яких можуть вільно зустрічатися суб'єкти угод купівлі – продажу вільних одиниць скорочень.

Вуглецеві одиниці скорочень в перспективі можуть стати своєрідною валютою, засобом накопичення коштів на карбонових рахунках суб'єктів підприємницької діяльності при умові, що світова спільнота буде боротися з глобальними змінами клімату та більш жорстко квотувати та контролювати викиди в атмосферу та наявність одиниць скорочень.

Виходячи з даного твердження визначимо суб'єктів - покупців вуглецевих одиниць скорочень:

- комерційні організації, підприємства, що підпадають під квотування та лімітування викидів парникових газів;
- некомерційні організації, підприємства, що не підпадають під квотування та лімітування викидів парникових газів;
- корпоративні покупці;
- банківські та інші фінансові установи;
- держава;
- суспільні організації;
- спортивні асоціації;
- фізичні особи.

Основні принципи системи торгівлі квотами на Європейському ринку мають бути використані при формуванні внутрішнього вуглецевого ринку в Україні з урахуванням особливостей економічного розвитку держави.

Важливим етапом державного та регіонального адміністрування розподілу квот є інформаційне забезпечення спеціально уповноважених органів для прийняття рішення щодо видачі квот та лімітів на викиди парникових газів.

Визначимо основні завдання інформаційного забезпечення державних виконавчих органів влади для розподілу квот на викиди парникових газів між регіонами країни. До основних завдань необхідно віднести такі:

- централізоване об'єднання інформації, що комплексно характеризує стан і перспективи розвитку регіону та стан і перспективи викидів парникових газів;
- максимальне інформаційне забезпечення спеціально уповноважених органів у розподілі квот на викиди парникових газів для виконання функцій загального контролю за станом забруднення атмосфери парниковими газами в регіонах;
- оперативне використання інформації для оцінки стану атмосфери в регіоні та прийняття управлінських рішень щодо визначення обсягу квот на викиди парникових газів для регіону;
- забезпечення спеціально уповноважених органів державного управління у розподілі квот між регіонами на викиди парникових газів, наукових, проектних і громадських організацій, населення необхідною

достовірної інформацією про стан атмосфери та його вплив на соціо-економіко-екологічні показники регіонального розвитку;

- розвиток системи та організаційних схем обміну науково-технічною інформацією, впровадження технічних і організаційно-економічних рішень, впровадження спільних проектів в області зниження викидів парникових газів;

- забезпечення необхідною інформацією для визначення квот та укрупнених лімітів викидів парникових газів по регіонам, сферам виробництва, схожим технологічним циклам тощо.

На основі приведених завдань інформаційного забезпечення має формуватися перелік документів, які необхідно підготувати для одержання квоти та дозволу на викиди парникових газів.

Перелік документів умовно можна розділити на дві частини.

По-перше, це перелік необхідних даних, що містяться в документах, які представляють регіони спеціально уповноваженим державним виконавчим органам для отримання квоти на викиди парникових газів.

По-друге, це перелік документів, які представляють суб'єкти підприємницької діяльності спеціально уповноваженим органам регіональної виконавчої влади.

Основні принципи формування даного переліку:

- науковий підхід до формування переліку документів та інформації, що містяться в них, для прийняття рішень щодо видачі квот на викиди парникових газів;

- необхідність збору та аналізу інформації щодо економічного, технологічного, інфраструктурного та соціального потенціалу та перспективного розвитку регіону;

- лаконічність, точність та інформативність даних, що містяться в документах;

- відповідність представлених в документах даних завданню розподілу квот на викиди парникових газів;

- достовірність – відповідність інформації фактичному стану економіки, екології та соціальному положенню в регіоні;

- зручність роботи з вхідною інформацією;

- можливість перевірки представлених в документах даних щодо економічного, технологічного, екологічного, соціального розвитку регіону.

Загальний перелік необхідних документів, які мають бути представлені регіонами для одержання квоти на викиди парникових газів має визначатися та закріплюватися у вигляді нормативного документу (регламенту) на рівні держави.

Структура інформації для забезпечення прийняття ефективного рішення щодо видачі квот спеціально уповноваженими органами виконавчої влади на викиди парникових газів регіонам представлена на рис.1.

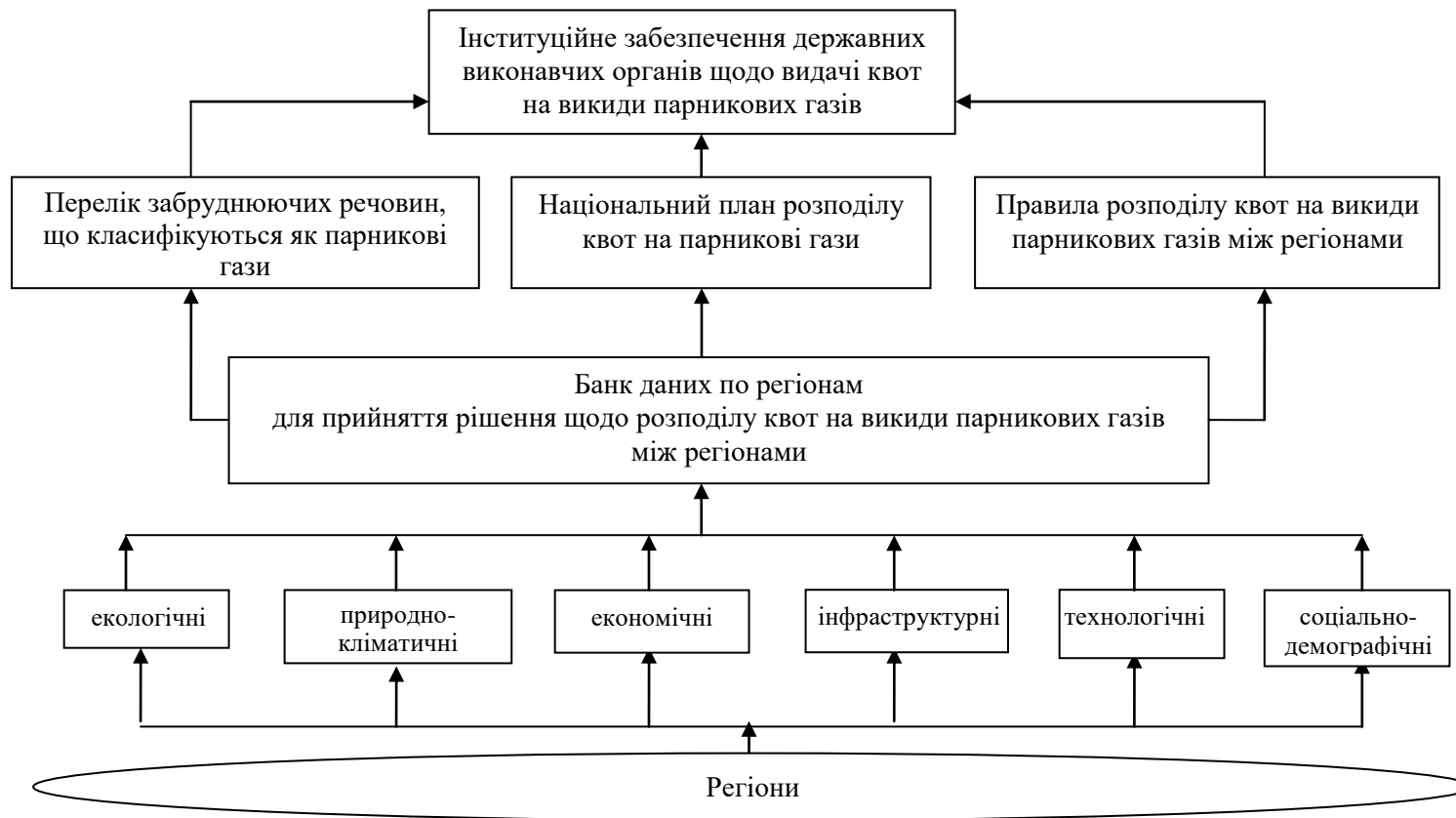

Рис. 1. Інституційне забезпечення видачі квот на викиди парникових газів державою регіонам

Для видачі регіонам квот на викиди парникових газів на рівні держави необхідно затвердити «Перелік забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферу від стаціонарних та пересувних джерел та класифікуються як парникові гази і перераховуються у CO_{2екв.}»

На рівні держави необхідно щорічно розробляти та затверджувати «Національний план розподілу квот на викиди парникових газів», де мають визначатися об'єми квот, що надаються Україні як країні, що ратифікувала Кіотський протокол, обсяги квот, що мають бути розподілені між регіонами, обсяги резервів тощо.

Також необхідно розробити та затвердити «Правила розподілу квот між регіонами», де мають бути зафіксовані основні принципи та опис практичних дій, якими необхідно керуватися в процесах визначення та надання квот регіонам.

Для прийняття ефективних рішень щодо розподілу квот на викиди парникових газів між регіонами необхідно сформувавши відповідний банк даних, що містить економічну, екологічну, технічну, природно-кліматичну, соціальну та іншу інформацію про існуючий стан та перспективи розвитку регіону. Кожен регіон має свою специфіку економічного та соціального розвитку, певні види спеціалізації та доцільності пріоритетного розвитку таких сфер національної економіки як туризм, рекреація, видобувна та переробна промисловість тощо. Беручи до уваги всі існуючі фактори та перспективи розвитку на рівні державних органів управління повинно прийматися рішення щодо розподілу квот між регіонами.

На рівні суб'єктів підприємницької діяльності для одержання дозволу на викиди парникових газів необхідно:

1. Заява на одержання дозволу.
2. Довіреність (за необхідністю).
3. Документи, в яких обґрунтовуються обсяги викидів забруднюючих речовин (в письмовій та в електронній формі XML-файли):
 - а) звіт з інвентаризації парникових газів за звітний рік;
 - б) паспорти установок, від яких здійснюється викид парникових газів;
 - в) місцезнаходження звалищ відходів, від яких здійснюється викид парникових газів та їх об'єми;
 - г) програма скорочення викидів парникових газів;
 - д) план заходів щодо:
 - реалізації проектів зі скорочення викидів парникових газів;
 - мінімізації викидів парникових газів на випадок виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
 - ліквідації причин і наслідків забруднення атмосферного повітря парниковими газами;
 - остаточного припинення діяльності, пов'язаної з викидами парникових газів та відтворення природних ресурсів;

- здійснення контролю за дотриманням умов дозволу на викиди;
- обґрунтування розмірів нормативних санітарно-захисних зон, оцінка витрат, пов'язаних з реалізацією заходів щодо їх створення.

є) оцінка та аналіз витрат, пов'язаних з реалізацією запланованих заходів щодо запобігання викидів парникових газів в атмосферу.

4. Позитивний висновок комплексної державної експертизи щодо відповідності технологій та устаткування, а також організації збереження відходів існуючим стандартам.

5. Копія повідомлення про намір отримати дозвіл на викиди, розміщене в місцевих друкованих засобах масової інформації.

6. Лист — повідомлення місцевої державної адміністрації щодо наявності зауважень громадських організацій та громадян.

7. Копія публікації у ЗМІ з інформацією про отримання дозволу для ознайомлення з нею громадськості.

Висновки. Формування внутрішнього вуглецевого ринку, який стимулює зниження викидів парникових газів на основі купівлі - продажу одиниць скорочень, є дієвим інструментом пом'якшення та застереження змін клімату. Пропонується новий підхід до видачі дозволів на викиди парникових газів в атмосферу, що ґрунтується не на обсягах викидів згідно паспорту установки, а на видачі квот регіонам на певні обсяги викидів та розподіл одержаних квот між суб'єктами господарської діяльності шляхом видачі дозволів. Для розподілу квот та дозволів між регіонами та суб'єктами господарської діяльності необхідно створення інформаційної бази, яка повинна охоплювати нормативно-правові, економічні, адміністративні, технологічні та технічні аспекти щодо лімітування викидів парникових газів.

Література

1 Туниця Ю.Ю. Екоекономіка і ринок: подолання суперечностей /Ю.Ю. Туниця. – К.: Знання, 2006. – 314 с.

2. Волошин Д.В. Економіко-екологічні аспекти запобігання небезпечним змінам клімату (методологія, завдання, механізми)/Д.В. Волошин. – К.: Наукова думка, 2005. – 276 с.

3. Волошин Д.В. Изменение климата: экономико-экологические проблемы. / Д.В. Волошин. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2007. - 308с.

4. Потапенко В.Г. Проблеми та перспективи формування вуглецевого ринку в Україні /В.Г. Потапенко// Економічний часопис – XXI. – 2010. - №11-12. - С. 18-22.

5. Школа І.М. Вуглецевий ринок як інструмент реалізації стратегії сталого низьковуглецевого розвитку / І.М. Школа, О.В. Бабінська // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2012. — № 4. — С. 347-353.

References

1. Tunytsia, Yu.Yu. (2006). *Ekoekonomika i rynek: podolannia superechnostej [Eko-economics and market: overcoming contradictions]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
2. Voloshyn D.V. (2005). *Ekonomiko-ekolohichni aspekty zapobihannia nebezpechnym zminam klimatu (metodolohiia, zavdannia, mekhanizmy) [Economic and ecological aspects of preventing dangerous climate change (methodology, objectives, mechanisms)]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
3. Voloshyn, D.V. (2007). *Yzmenenye klymata: ekonomyko-ekolohycheskye problem [Climate change: economic and environmental Problems]*. Odessa: IMPEER of NASU [in Russian].
4. Potapenko, V.G. (2010). Problemy ta perspektyvy formuvannia vuhletsevoho rynku v Ukraini [The problems and prospects of Ukrainian carbon market forming]. *Ekonomichnyj chasopys – Economic Annals-XXI*, 11-12, 18-22 [in Ukrainian].
5. Shkola, I.M., Babins'ka, O.V. (2012). Vuhletsevyj rynek iak instrument realizatsii stratehii staloho nyz'kovuhletsevoho rozvytku [Carbon market as the instrument of realization of the sustainable low-carbonic development strategy]. *Marketynh i menedzhment innovatsij - Marketing and Management of Innovations*, 4, 347-353 [in Ukrainian].

Abstract

Khumarov A.

Formation of institutional support for greenhouse gases quotas distribution

Essence of normatively-legal, administrative, economic operating of internal carbon market conditions is exposed; intercommunication was determined between the free quotas cost, carbon tax and low-carbon technologies cost; the list of subjects - carbon units of reductions customers is given; basic tasks, principles and structure of the institutional providing of public executive power organs, for quotas distribution on the greenhouse gases extrass were determined between the regions of country; the list of documents necessary for the permission receipt on the greenhouse gases extrass by the entrepreneurial activities performers was determined.